PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
DYDD IAU, 13 HYDREF 2022

Presenoldeb:

Cynghorwyr: Menna Baines, Paul Rowlinson, Jina Gwyrfai, Elfed Wyn ap Elwyn, Angela Russell, Richard Glyn Roberts a Rob Triggs

Aelodau Lleyg: Sharon Warnes (Cadeirydd), Hywel Eifion Jones, Clare Hitchcock a Rhys Parry

Swyddogion:
Dewi Morgan (Pennaeth Cyllid), Ffion Madog Evans (Uwch Reolwr Cyllid), Caren Rees Jones (Cyfrifydd Grŵp - Cyfalaf a Rheolaeth) a Lowri Haf Evans (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth)

Eraill a wahoddwyd:

Y Cynghorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet Cyllid)
Iwan Evans (Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol)
Vera Jones (Rheolwr Gwasanaethau Democratiaeth ac Iaith)

1. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriadau gan y Cynghorwyr John Brynmor Hughes, Medwyn Hughes, Huw Rowlands a Meryl Roberts

2. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Dim i'w nodi

3. MATERION BRYS

Dim i'w nodi

4. COFNODION

Derbyniodd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfodydd blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd 8fed Medi 2022 fel rhai cywir.

Mewn ymateb i sylw a gyflwynwyd yn y cyfarfod diwethaf ynglŷn â chynnwys eitem sefydlog ar raglen pob cyfarfod o'r pwyllgor yn rhoi diweddariad ar faterion a godwyd i'r Aelodau ynghyd a gweithredu penderfyniad, nododd y Swyddog Monitro nad oedd dim gofyn cyfreithiol ar gael materion yn codi fel eitem statudol ar y rhaglen. Ategodd y byddai yn trafod gyda'r Pennaeth Cyllid sut i gyfarch dymuniad y pwyllgor o dderbyn diweddariadau i benderfyniadau ac awgrymodd, mai adroddiad byr fyddai'n dderbyniol yn hytrach na chael eitem agored.

5. DEDDF LLYWODRAETH LEOL AC ETHOLIADAU (CYMRU) 2021

a) Cyflwynwyd adroddiad gan Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol (Swyddog Monitro) yn nodi, yn dilyn Cydsyniad Brenhinol, bod darpariaethau'r Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiad (Cymru) 2021 bellach wedi dod i rym ac er bod rhai elfennau o'r Arweiniad Statudol i'w cyhoeddi ni fydd disgwyl i rain wyro yn arwyddocaol o'r drafftiau a ymgynghorwyd â hwy. Mewn ymateb i ofynion y Ddeddf, cyfeiriwyd at y rhaglen waith sydd eisoes wedi ei gosod o fewn Cofrestr Risg Corfforaethol y Cyngor gyda'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cadw trosolwg a sicrwydd ar y gweithredu sydd ei angen i weithredu'r darpariaethau.

Cyfeiriwyd at dri maes gwaith, Strategaeth Cyfranogiad y Cyhoedd, Cynllun Deisebau a Chanllawiau Cyfansoddiad, sydd angen eu symud ymlaen drwy gynnal proses ymgynghori.

Diolchwyd am yr adroddiad

b) Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â hawl gan y Cyngor i ddewis trefn Pleidleisio Fwyafrifol neu Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy (STV) ac o ystyried bod gan Wynedd, yn etholiad 2022 y nifer uchaf o Gynghorwyr wedi eu hethol heb unrhyw wrthwynebiad, nododd y Swyddog Monitro mai cyfle oedd yma i Wynedd benderfynu ar sut i ymateb i'r dewis. Ategodd y byddai addasu'r broses gyfredol yn cynnwys adolygiad manwl o'r sefyllfa fyddai'n debygol o gynnwys adolygiad ffiniau, addasu cyfundrefn sylweddol ac ymgynghori fel elfennau statudol. Y dewis sydd gerbron yw ystyried cychwyn y broses neu beidio - bydd rhaid dod i farn ar sut i ymdrin ar opsiwn.

Mewn ymateb i gwestiwn ategol, o ymateb Awdurdodau eraill i'r mater, mynegodd bod Awdurdodau eraill mewn sefyllfa debyg o ystyried agor trafodaethau.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â phenodi Aelodau Lleyg, mynegwyd bod y broses bellach yn un barhaus. Derbyniwyd y farn bod dwy sedd wag ar y Pwyllgor ac mewn ymateb, nodwyd er yr ail-hysbysebu, na fu diddordeb. Ategwyd y bydd y swyddi yn parhau yn agored a'r dyddiad cau yn cael ei ymestyn ac anogwyd yr Aelodau, os yn adnabod rhywun sydd â diddordeb, i gyfeirio enw i'r Pennaeth Cyllid.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â nodweddion y Strategaeth Gyfranogi, nodwyd bod dyletswydd statudol bellach i annog cyfranogiad at benderfyniadau sydd wedi eu gwneud a bod hyn yn cael ei weithredu drwy rannu gwybodaeth ar y wefan, megis hysbysiadau penderfyniad a blaen raglenni. Y bwriad yw creu trefn sydd yn cyfarch y dyletswydd heb fod yn gyfundrefn drwm.

Mewn ymateb i sylw am y drefn ymgynghori, a bod hyn i'w groesawu, amlygodd Aelod bod rhaid ceisio osgoi tanseilio trefn ddemocrataidd. Nododd bod Aelodau wedi eu hethol i gynrychioli'r boblogaeth a mynegodd bryder y gall trefniadau oddiweddu'r drefn democratiaeth. Mewn ymateb i'r sylw, nododd y Swyddog Monitro y dylai'r drefn ymgynghori gefnogi'r drefn Democratiaeth - rôl Aelodau yw cymryd cyfrifoldeb am swyddogaethau ac

felly dylai'r rôl ymgynghorol fod yn gefnogol i'r ystyriaethau hyn.

c) Cynigwyd ac eiliwyd derbyn yr adroddiad

PENDERFYNWYD:

1. **Derbyn yr adroddiad**
2. **Derbyn cynnydd ar y rhaglen waith**
3. **Cais am ddiweddariad pellach i Bwyllgor mis Chwefror 2023**

6. RHAGLEN GYFALAF 2022/23 – ADOLYGIAD DIWEDD AWST 2022

a) Cyflwynwyd adroddiad ar gais yr Aelod Cabinet Cyllid y Cynghorydd Ioan Thomas. Prif ddiben yr adroddiad oedd cyflwyno'r rhaglen gyfalaf (sefyllfa diwedd Awst 2022) ynghyd a chymeradwyo'r ffynonellau ariannu perthnasol. Yn wahanol i'r drefn arferol, gofynnwyd i'r Pwyllgor graffu'r wybodaeth cyn cyflwyno am gymeradwyaeth y Cabinet 25 Hydref 2022.

Cyfeiriwyd at ddadansoddiad fesul Adran o'r rhaglen gyfalaf £136.3 miliwn am y 3 blynedd 2022/23 - 2024/25 ynghyd a'r ffynonellau sydd ar gael i ariannu'r cynnydd net sydd oddeutu £10.1 miliwn ers y gyllideb wreiddiol.

Ategodd yr Uwch Reolwr Cyllid,

- bod y Cyngor gyda chynlluniau pendant mewn lle i fuddsoddi tua £79.8 miliwn eleni, gyda £21.1 miliwn (sef 27%) ohono wedi'i ariannu trwy grantiau penodol.
- bod effaith heriau ariannol diweddar yn parhau ar y rhaglen gyfalaf ac mai 11% o'r gyllideb yn unig sydd wedi ei wario hyd at ddiwedd Awst 2022 o gymharu gyda 16% dros yr un cyfnod yn 2021 a 13% yn 2020.
- bod £12.1m o wariant arfaethedig wedi'i ail-broffilio o 2022/23 i 2023/24 a 2024/25, gyda'r prif gynlluniau yn cynnwys, £5.1 miliwn Cynlluniau Ysgolion - Cymunedau Dysgu Cynaliadwy ac Eraill, £3.0 miliwn Cynlluniau Atal Llifogydd a £1.6 miliwn Hwb Iechyd a Gofal Penygroes.

Tynnwyd sylw at restr grantiau ychwanegol mae'r Cyngor wedi llwyddo eu denu ers yr diwethaf a oedd yn cynnwys Grant Cyfalaf Prydau Ysgol am Ddim, Grant Cymunedau Dysgu Cynaliadwy - Defnydd Cymunedol Ysgolion, Grant Cyfalaf Diogelwch y Ffyrdd gan Lywodraeth Cymru a Grant Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru (CGGC) tuag at gynlluniau gwledig.

Diolchwyd am yr adroddiad oedd yn gryno a chlir

b) Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â chynnydd mewn benthyciadau, nodwyd mai dyma'r adolygiad cyntaf ers diwedd Mawrth 2022 a bod cynnydd yn bodoli o ganlyniad i lithriadau gyda disgwyl am benderfyniad o ailbroffilio.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â'r effaith niweidiol ar oedi'r Cynlluniau Atal Llifogydd, nodwyd bod nifer o drafodaethau yn cael eu cynnal rhwng Ymgynghoriaeth Gwynedd a Llywodraeth Cymru ar y mater yma gan fod nifer o gynlluniau mewn lle ac mai ffigwr i warchod y gwaith oedd yma.

c) Cynigwyd ac eiliwyd derbyn yr adroddiad

PENDERFYNWYD:

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sefyllfa a'r risgiau yng nghyswllt rhaglen gyfalaf y Cyngor

7. CYLLIDEB REFENIW 2022/23 – ADOLYGIAD DIWEDD AWST 2022

a) Cyflwynwyd adroddiad gan Aelod Cabinet Cyllid y Cynghorydd Ioan Thomas yn gofyn i'r pwyllgor graffu'r sefyllfa a'r risgiau perthnasol yng nghyswllt cyllidebau'r Cyngor a'i adrannau, a chyflwyno sylwadau i'r Cabinet ar gyfer cymeradwyaeth 25ain Hydref, 2022.

Gosododd yr Aelod Cabinet y cyd-destun i'r adroddiad drwy nodi:-

- Bod yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant yn gorwario sydd yn gyfuniad o ffactorau gan gynnwys methiant i wireddu arbedion.
- Bod yr Adran Economi a Chymuned yn gweld effaith mewn cynnydd costau ynni
- Bod Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol yn amlygu diffyg gwireddu arbedion ym maes gwastraff
- Bod Adran Tai Ac Eiddo yn gweld effaith ym maes digartrefedd yn sgil addasiad i drefniadau deddfwriaethol covid-19
- Bod bwriad edrych i falansau ysgolion i gyllido y gorwariant a ragwelir ar gostau trydan eleni gan fod yr Ysgolion wedi arbed ynni dros y cyfnod covid

Cyfeiriodd yr Uwch Reolwr Cyllid at dalfyriad o sefyllfa derfynol yr holl adrannau gan amlygu'r meysydd ble fu gwahaniaethau sylweddol. Tynnwyd sylw ar effaith y cynnydd mewn chwyddiant, yn arbennig felly costau trydan sydd uwchlaw'r gyllideb ac i'w weld amlycaf yn yr Adrannau Addysg, Priffyrdd a Bwrdeistrefol ac Economi a Chymuned – sef ar ganolfannau hamdden Cwmni Byw'n Iach.

- Yng nghyd-destun covid, er nad yw'r effaith mor sylweddol yn 2022/23 o'i gymharu â'r ddwy flynedd flaenorol, mae costau ychwanegol, colledion incwm a llithriad ar gynlluniau arbedion yn sgil Covid yn parhau mewn rhai meysydd.
- Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant – rhagweld gorwariant o dros £1.9 miliwn eleni, a hynny yn gyfuniad o nifer o ffactorau gan gynnwys methiant i wireddu gwerth £930k o arbedion. Yn amlwg iawn eleni gwelwyd pwysau ar lety cefnogol a phecynnau taliadau uniongyrchol ynghyd a chostau staff a diffyg incwm yn y maes Gofal Cymunedol.
- Adran Addysg - rhagweld gorwariant o £1.3m o ganlyniad i effaith prisiau trydan uwch am gyfnod o chwe mis o Hydref 2022 ymlaen yn yr ysgolion. O ystyried fod yr ysgolion eisoes wedi elwa o bron i filiwn o arbedion ynni yn deillio o Covid a'r cyfnodau clo cysylltiedig, ystyriwyd yn briodol felly i ddefnyddio balansau ysgolion i gyllido'r pwysau ychwanegol eleni.
- Byw'n Iach - o ganlyniad i sgil effaith Covid, bu i'r cwmni dderbyn cymorth ariannol o gronfa caledi Llywodraeth Cymru (gwerth £1.4 miliwn yn 2021/22 a £2.7 miliwn yn 2020/21). Nid yw cymorth o'r fath ar gael gan y Llywodraeth eleni ond sgil effaith covid yn parhau yn 2022/23 ac yn amharu ar y gallu i gynhyrchu incwm. O ganlyniad, bu i'r Cyngor gadarnhau cefnogaeth ariannol angenrheidiol i gynnal gwasanaethau Byw'n Iach drwy ymestyn y cyfnod o sicrwydd a roddwyd i'r Cwmni hyd at ddiwedd 2022/23, sydd yn £842k eleni.
- Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol - tueddiad blynyddol o orwariant yn y maes bwrdeistrefol yn parhau, gyda'r problemau amlycaf yn y maes casglu gwastraff ac ailgylchu. Yr adran hefyd yn cael trafferthion gwireddu arbedion gwerth £533k.
- Tai ac Eiddo – goblygiadau newid i ddeddfwriaeth yn ymwneud â Digartrefedd yn golygu pwysau ariannol sylweddol. Er bod dyraniad o £1.5m o gronfa trefniadau yn sgil covid y Cyngor wedi ei roi i gynorthwyo'r sefyllfa, rhagwelir gorwariant net o

£3.2 miliwn eleni.

- Corfforaethol - rhagdybiaethau darbodus wrth osod cyllideb 2022/23 yn gyfrifol am gynnyrch treth ychwanegol a hefyd yn cyfrannu at y tanwariant ar Ostyngiadau Treth Cyngor – gostyngiad yn y niferoedd sydd yn hawlio. Y cynnydd diweddar mewn cyfraddau llog yn golygu fod y rhagolygon derbyniad llog £1.1 miliwn yn fwy ffafriol.

Adroddwyd y bydd yn rhaid gwneud defnydd o gronfeydd wrth gefn y Cyngor a balansau'r Ysgolion i gyllido'r bwlch ariannol o £7.1 miliwn a ragwelir am 2022/23. Rhoddwyd eglurhad ar ddwy ffynhonnell arian wrth gefn y Cyngor sef 'Balansau' (arian wrth gefn heb ei glustnodi) a 'Cronfeydd' (arian mewn cronfeydd penodol i wahanol bwrpasau penodol all warchod a chynorthwyo gyda heriau'r dyfodol).

O ystyried y gorwariant sylweddol a ragwelir gan yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant a'r Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol, nodwyd bwriad y Prif Weithredwr i alw cyfarfod gyda'r swyddogion perthnasol er mwyn mynd i wraidd y gorwariant. Y bwriad yw sicrhau bod camau pendant yn cael eu cymryd i geisio dod a'r sefyllfa o fewn rheolaeth cyn diwedd y flwyddyn ariannol, gan adrodd i'r Cabinet ar y cynllun ymateb.

Diolchwyd am yr adroddiad oedd yn fanwl ei gynnwys ac wedi ei gyflwyno mewn modd deallus.

b) Yn ystod y drafodaeth ddilynol nodwyd y sylwadau canlynol gan aelodau:

- Mai chwyddiant yw'r gelyn mawr - yr argymhellion yn ddoeth i ddelio gyda sefyllfa anodd
- Bod sefyllfa digartrefedd yn gyffredinol ar draws y wlad - galw felly i lobio ar y llywodraeth i ariannu costau addasiadau i'r ddeddfwriaeth
- Mai unwaith yn unig fydd modd defnyddio balansau - angen ystyried hyn wrth osod cyllideb 2022/23
- Bod y sefyllfa economaidd bresennol yn rhoi pwysau ychwaegol ar y Cyngor - bydd rhaid chwilio am ddatrysiadau wrth osod cyllideb
- Y dylid peidio rhoi ysgolion dan bwysau i gyrraedd hicyn mympwyol wrth gynllunio ymlaen
- I dderbyn diweddariad ar enillion llog yn y cyfarfod nesaf
- Y dylid craffu rhesymau gorwariant parhaus yr Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol
- Bod angen cyflwyno adroddiad cynnydd / cynllun gweithredu i'r Pwyllgor mewn ymateb i'r trafodaethau rhwng Priffyrdd a Bwrdeistrefol a'r Prif Weithredwr ynghyd ac ymateb i'r argymhellion a dderbyniwyd gan WRAP Cymru
- Awgrym i lunio amserlen / rhaglen waith o gynllun gwireddu arbedion y Cyngor - byddai hyn yn fodd o gyflwyno'r wybodaeth sydd ei angen i ddeall y sefyllfa yn well

c) Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â defnyddio premiwm ail gartrefi i fynd i'r afael a chynnydd mewn costau yn y maes digartrefedd, nodwyd y bydd rhaid rhoi ystyriaeth i hyn wrth gyllido ar gyfer 2022/23.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â herio'r Gwasanaeth Byw'n Iach i ystyried arbedion a chynnal trafodaethau i leihau costau, adroddwyd bod gan y cwmni gynllun arbedion ar gyfer 2022/23 a bod cais am fid wedi ei gyflwyno.

Mewn ymateb i'r bwriad o ddefnyddio balansau ysgolion i gyllido'r cynnydd mewn prisiau trydan yn yr ysgolion, nodwyd bod balansau'r ysgolion wedi codi yn aruthrol dros y ddwy flynedd ddiwethaf a hynny oherwydd cynnydd mewn grantiau ac elw o arbedion ynni - priodol felly fyddai defnyddio'r balansau eleni i gynorthwyo gyda

chyllido costau ynni.

PENDERFYNIAD:

1. **Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sefyllfa a'r risgiau yng nghyswllt cyllidebau'r Cyngor a'i adrannau**
2. **Cytuno gyda'r argymhelliad i'r Cabinet ddefnyddio:**
   - **Balansau Ysgolion i gyllido'r cynnydd mewn prisiau trydan yn yr ysgolion**
   - **£4.5 miliwn o'r gronfa trefniadau adfer yn sgil Covid sefydlwyd i gyllido heriau ariannol cysylltiedig sy'n wynebu'r Cyngor**
   - **Bod y gweddill i'w gyllido o'r Gronfa Strategaeth Ariannol.**
3. **Bod adroddiad cynnydd o'r camau gweithredu yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor wedi trafodaethau rhwng y Prif Weithredwr a'r Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol ynglŷn â gorwariant yr Adran (yr adroddiad i gynnwys ymateb i argymhellion a gyflwynwyd i'r Adran gan WRAP Cymru).**

8. TROSOLWG ARBEDION: ADRODDIAD CYNNYDD AR WIREDDU CYNLLUNIAU ARBEDION

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00 a daeth i ben am 11:50

CADEIRYDD